

Nagovor ob otvoritvi razstave Pravljična tehnika

TMS Bistra, 16. 10. 2024

Spoštovana direktorica Tehniškega muzeja Slovenije dr.
Juršič,

Cenjene sodelavke in sodelavci TMS,

Drage ljubiteljice in ljubitelji knjig ter naše kulturne dediščine,
in poseben pozdrav naši najmlajši publiki, katerim je danes
posvečena ta razstava.

Kaj imajo skupnega knjige in tehniški muzej? Če bi dobil tako vprašanje, ne da bi vedel, na kakšni razstavi smo danes, bi najbrž odgovoril: tiskarski stroj je bil eden od najbolj pomembnih tehnoloških izumov na svetu. Brez njega bi večina človeštva ostala še naprej nepismena. Mesto prvih tiskarskih strojev je v tehniškem muzeju, njegov proizvod pa so knjige.

Seveda pa vem, zakaj smo se danes tu zbrali. Slovenija je letos častna gostja na največjem svetovnem sejmu mladinske in otroške literature v Bologni. Tehniški muzej si je vzel za nalogo poiskati in pokazati sledi tehniške in znanstvene dediščine v otroških knjigah. Tudi takih, kjer tega morda ne bi pričakovali. V najavi je zapisano, da so se lotili domače otroške literature. Veselim se, da odkrijem, kje v Kekcu so našli te sledi. Sam sem razmišljal o tem, vprašati pa nisem želel – to bi bilo goljufanje! No, moj izbor bi bila Kosobrin in teta Pehta. Kosobrin pravi, da za vsako bolezen rož'ca raste in jih nabira za zdravilne čaje. Naravoslovec, očitno, botanik. Ampak prava znanstvenica je pa teta Pehta s svojo izdelavo zdravilnih kapljic.

V filmu njena votlina izgleda kot pravi kemijski laboratorij. Kolegica kemičarka, tako kot jaz. Nanjo stavim, pa bomo potem skupaj pogledali, kaj so v knjigah o Kekcu odkrili sodelavci tehniškega muzeja.

Vsako knjigo, ki jo vzamemo v roke, lahko pogledamo tudi skozi očala tehnike in znanosti. To je kar zanimiv pristop, ki nas hitro nauči, da se naša dediščina skriva čisto povsod. Razmislite: navaden svinčnik je tako vsakdanja zadeva, da najbrž o njem sploh ne razmišljamo. Ampak nekje nekoč je moralo komu priti na misel, da bi grafitno jedro obdali z lesom. To zgodbo v resnici poznamo.

V Angliji so približno v času, ko je pri nas Trubar pisal prve slovenske knjige, odkrili nahajališče čistega grafitu. Pomotoma so menili, da gre za posebno vrsto svinca, zato se pisala z grafitom v mnogih jezikih imenujejo po tej kovini. Pri nas svinčnik, v nemščini Bleistift. Ker pa je grafit zelo mehak, sta Italijan, mož in žena Simonio in Lyndiana Bernacotti okrog leta 1560 izvotlila leseno palico in vanjo stlačila grafit. Kmalu za tem so poenostavili postopek in začeli izdelovati lesene palice z utorom, v katerega so položili grafitno »minco« na vrh pa prilepili še eno palico z utorom. Na tak način svinčnike izdelujejo še danes!

Kaj se lahko naučimo iz tega? Najprej, da so k razvoju tehnike prispevali tako moški kot ženske. Predvsem pa, da čisto vsak predmet, tudi najbolj vsakdanji, skriva svojo zgodbo, samo poiskati jo je treba. V predsedniški palači v Ljubljani tako dopolnjujemo opremo s predmeti, ki so nosilci pomembnih zgodb o slovenskih dosežkih. Ko sem pred dvema letoma začel uvajati ta princip, smo imeli prvo debato na to temo prav tule, v Bistri, z direktorico in njenimi sodelavci. Na vprašanje, kaj iz slovenske tehniške dediščine lahko postavimo v predsedniško palačo, smo našli odgovor.

Najbolj idealen bi bil motor, ki ga je izdelal naš rojak Janez Puh pred prvo svetovno vojno. Bil je namreč najbolj pomemben inovator, ki je razvijal motorna kolesa. Ampak taki motorji so redki, niti muzej ga še nima, zato smo se skupaj odločili za Tomosov prototip iz leta 1976. Tedaj je bil najboljši na svetu, tako dober, da je konkurenca dosegla prepoved udeležbe na tekmovanjih, češ da je prelahek. Ostalo je samo pri petih prototipih. En je razstavljen tule, v muzeju, en je v depoju, rdeči primerek je pa na vrhu glavnega stopnišča palače na Prešernovi. Če pridete ob katerem izmed praznikov na ogled, ga boste tam videli. Zakaj je tam?

Ker imamo Slovenci bogato preteklost tehniških inovacij, ker je v celoti produkt slovenskega znanja, pa tudi ker je predsednica motoristka. In še v oklepaju: ker je tedaj moj dedek delal v Tomosu.

Tehniški muzej Slovenije je tako postal prva kulturna ustanova za Narodno galerijo, ki skrbi za slike, ki je zastopana v predsedniški palači. Sledile so ji še številne druge, ampak direktorici Barbari Juršič in njenim sodelavcem gre prvo mesto in posebna zahvala za odlično sodelovanje.

Zahvala jim gre tudi za postavitev današnje razstave. Nam vsem pa želim veliko zabave in odkrivanja novega v knjigah, za katere mislimo, da jih dobro poznamo. Po današnjem ogledu bomo lahko pri prebiranju knjig sami sebi postavili izziv, v njih poleg zgodbe odkriti še prisotnost znanosti in tehnike.